

KINH TẾ TÀI NGUYÊN VÀ MÔI TRƯỜNG

**TS LÊ NGỌC UYÊN- TS ĐOÀN THỊ MỸ HẠNH
THS HOÀNG ĐÌNH THẢO VY**

MỤC LỤC

Trang

Phần mở đầu

Giới thiệu môn học

Kinh tế tài nguyên và môi trường 3

Phần I: Khái quát về kinh tế tài nguyên và môi trường.

Bài 1: Tài nguyên môi trường

và phát triển kinh tế 8

Bài 2: Nguyên nhân gây suy thoái môi trường 32

Phần II: Các phương pháp đánh giá giá trị

tài nguyên môi trường

Bài 3: Phương pháp phân tích chi phí – lợi ích 48

Bài 4: Các phương pháp khác 59

Phần III: Các công cụ và chính sách quản lý tài nguyên và môi trường.

Bài 5: Công cụ mệnh lệnh – hành chính

và tuyên truyền, giáo dục..... 81

Bài 6: Các công cụ kinh tế – tài chính 88

Phần IV: Quản lý tài nguyên thiên nhiên và chất thải.

Bài 7: Quản lý tài nguyên thiên nhiên 115

Bài 8: Quản lý chất thải 126

Phần kết

Bài 9: Các vấn đề môi trường toàn cầu 134

Tài liệu tham khảo..... 152

PHẦN MỞ ĐẦU

GIỚI THIỆU MÔN HỌC KINH TẾ TÀI NGUYÊN VÀ MÔI TRƯỜNG

Chào mừng các bạn sinh viên đến với chương trình đào tạo từ xa của Đại Học Mở TP. Hồ Chí Minh.

Nhóm biên soạn hi vọng cuốn sách “Hướng dẫn học tập môn Kinh tế tài nguyên và môi trường” này giúp bạn tự học dễ dàng và đạt được kết quả tốt trong kỳ thi hết môn.

KHÁI QUÁT VỀ NỘI DUNG MÔN HỌC

Chưa bao giờ vấn đề môi trường lại được quan tâm nhiều như hiện nay. Điều đó là do tài nguyên thiên nhiên ngày càng bị khai thác quá mức và môi trường ngày càng bị ô nhiễm. Môn Kinh tế tài nguyên và môi trường chỉ mới xuất hiện và phát triển trong những năm 60 của thế kỷ 20 do nhu cầu bức bách của thực tiễn. Tuy nhiên những khái niệm căn bản làm nền tảng cho Kinh tế tài nguyên và môi trường đã có từ thế kỷ thứ 18. Kinh tế tài nguyên và môi trường nghiên cứu các vấn đề tài nguyên và môi trường với viễn cảnh và những ý tưởng phân tích kinh tế từ cả hai giác độ kinh tế vĩ mô và kinh tế vi mô nhưng từ kinh tế vĩ mô nhiều hơn.

Kinh tế tài nguyên và môi trường sử dụng tổng hợp các phương pháp và công cụ nghiên cứu của nhiều ngành khoa học tự nhiên và

khoa học xã hội khác nhau như toán, lý, hóa, địa lý, sinh vật, khí tượng, thiên văn, kinh tế vĩ mô, kinh tế vi mô.

MỤC TIÊU CỦA MÔN HỌC

Môn học này cung cấp những kiến thức nền tảng để sau khi học xong các bạn sẽ có khả năng:

- Hiểu biết một cách khái quát và cơ bản các khái niệm về kinh tế tài nguyên và môi trường; mối liên hệ giữa các khái niệm; môi trường xung quanh chúng ta.
- Biết cách thức người ta ra quyết định như thế nào? Tại sao quá trình ra quyết định gây suy thoái môi trường?
- Hiểu rõ các nguyên nhân làm cho tài nguyên ngày càng cạn kiệt và môi trường ngày càng suy thoái. Sự suy thoái môi trường dẫn đến những hậu quả gì?
- Đánh giá tầm quan trọng về mặt kinh tế của sự suy thoái môi trường.
- Biết được các thể chế, chính sách kinh tế được thiết kế ra sao để tránh tác động xấu đối với môi trường, các biện pháp khả thi để ngăn chặn, làm chậm lại hay chấm dứt sự suy thoái môi trường một cách hiệu quả nhất.

YÊU CẦU CỦA MÔN HỌC

Môn Kinh tế tài nguyên và môi trường là một học phần 45 tiết (3 tín chỉ), gồm 40 tiết lý thuyết và 5 tiết bài tập. Để học tốt môn này bạn cần trang bị trước những kiến thức về Kinh tế học bao gồm Kinh tế vĩ mô và Kinh tế vi mô.

CẤU TRÚC MÔN HỌC

Ngoài phần mở đầu giới thiệu về môn học, nội dung quyển sách được thiết kế thành 4 phần với 9 bài, mỗi bài ứng với một buổi học 5 tiết, theo trình tự như sau:

Phần I: Khái quát về kinh tế tài nguyên và môi trường

Bài 1: Tài nguyên môi trường và phát triển kinh tế.

Bài 2: Nguyên nhân gây suy thoái môi trường.

Phần II: Các phương pháp đánh giá giá trị tài nguyên môi trường

Bài 3: Phương pháp phân tích chi phí – lợi ích

Bài 4: Các phương pháp khác

Phần III: Các công cụ và chính sách quản lý tài nguyên và môi trường

Bài 5: Công cụ mệnh lệnh – hành chính và tuyên truyền, giáo dục.

Bài 6: Các công cụ kinh tế – tài chính

Phần IV: Quản lý tài nguyên thiên nhiên và chất thải

Bài 7: Quản lý tài nguyên thiên nhiên.

Bài 8: Quản lý chất thải.

Phần kết

Bài 9: Các vấn đề môi trường toàn cầu

NHỮNG TÀI LIỆU SINH VIÊN NÊN THAM KHẢO

Môn học này có nhiều sách của tác giả trong và ngoài nước, các bạn có thể tham khảo bất kỳ cuốn sách nào có tựa đề “Kinh tế tài nguyên và môi trường” hoặc “Kinh tế môi trường”. Các bạn cũng có thể đọc các cuốn sách bằng tiếng Anh có tựa đề “Environment Economics” hay “The Economics of Natural Resource Use”. Ngoài ra, các bạn có thể tham khảo trên các trang web:

– Trang web của Ngân hàng thế giới World Bank (www.worldbank.com)

– Trang web của Chương trình Môi trường của Liên hiệp quốc (www.unep.org)

– Trang web của Chương trình môi trường Đông Nam Á (www.eepsea.org)

Tuy nhiên, *Tài liệu hướng dẫn học tập môn Kinh tế Tài Nguyên và Môi Trường* này sẽ giúp các bạn dễ dàng hơn rất nhiều khi mới bắt đầu tìm hiểu về Kinh tế tài nguyên và môi trường vì là tài liệu được biên soạn dành cho những người tự học.

CÁCH HỌC VÀ DÙNG TÀI LIỆU THAM KHẢO

Cuốn “ Tài liệu hướng dẫn học môn Kinh tế tài nguyên và môi trường” có nội dung được chia thành 9 bài, mỗi bài có thời lượng 5 tiết. Trong mỗi bài đều có phần giới thiệu mục tiêu, yêu cầu của bài nhằm giúp bạn học tập dễ dàng và hiệu quả hơn. Phần câu hỏi và bài tập có hướng dẫn trả lời giúp bạn tự xác định mức độ tiếp thu bài học của mình.

Các bạn cũng nên vào Internet để tìm thêm tài liệu tham khảo nhằm cập nhật thông tin thường xuyên trong lĩnh vực kinh tế tài nguyên và môi trường. Những thông tin này giúp bạn hiểu sâu hơn nội dung môn học qua các sự kiện diễn ra trong thực tế cuộc sống. Nếu trong quá trình tự học các bạn gặp những vấn đề không thể tự giải đáp được, các bạn nên vào trang Web của trường (www.ou.edu.vn) đến mục e-learning vào “Diễn đàn tư vấn học tập của Khoa Kinh tế – Quản trị kinh doanh” để nhờ giảng viên giải đáp hoặc trao đổi với các bạn khác. Trong trường hợp không có điều kiện vào mạng Internet,

các bạn hãy chuẩn bị những câu hỏi để trao đổi với giảng viên trong các buổi hướng dẫn học tập do Trung tâm đào tạo từ xa tổ chức.

Chắc chắn các bạn sẽ thành công như mong đợi nếu các bạn tổ chức việc học của mình đúng theo hướng dẫn.

Nhóm biên soạn tài liệu hi vọng nhận được những góp ý của các bạn để lần tái bản sau quyển sách được hoàn thiện hơn. Mọi ý kiến xin vui lòng gửi về địa chỉ **vy108@yahoo.com** hoặc Tổ học liệu Đại Học Mở TP. Hồ Chí Minh, P.005, 97 Võ Văn Tần, Quận 3, TP. Hồ Chí Minh.

Chân thành cảm ơn các bạn sinh viên và quý đồng nghiệp đã đọc quyển sách của chúng tôi.

Các tác giả

Phần I

KHÁI QUÁT VỀ KINH TẾ TÀI NGUYÊN VÀ MÔI TRƯỜNG

BÀI 1

TAØI NGUYEÂN - MOÀI TRÖÖØNG VAØ PHAÙT TRIEÃN KINH TEÁ

Khoa học Kinh tế tài nguyên và môi trường mới xuất hiện trong những năm 60 của thế kỷ 20, khi mà con người nhận thấy nguy cơ tài nguyên thiên nhiên bị cạn kiệt và môi trường bị ô nhiễm do phát triển kinh tế. Bài đầu tiên của môn học này sẽ giới thiệu với các bạn một số khái niệm căn bản cũng như những vấn đề mà khoa học Kinh tế tài nguyên và môi trường nghiên cứu giải quyết.

MỤC TIÊU

Sau khi học xong bài này, các bạn phải:

- Biết được môn học nghiên cứu vấn đề gì.
- Hiểu được mối quan hệ giữa tăng trưởng kinh tế, gia tăng dân số và môi trường.
- Nhận thức được tầm quan trọng của phát triển kinh tế bền vững.

NỘI DUNG CHÍNH

Môi trường là gì?

Có rất nhiều ý kiến khác nhau về khái niệm môi trường, trong đó một số ý kiến đáng chú ý như sau:

Theo Albert Einstein (1870 – 1955 – Nobel Kinh tế năm 1921) thì môi trường là tất cả những gì ngoài tôi ra.

Theo Masn và Langenheim (1957), môi trường là tổng hợp các yếu tố tồn tại chung quanh sinh vật và ảnh hưởng đến sinh vật. Ví dụ: bông hoa mọc trong rừng chịu ảnh hưởng của những điều kiện nhất định như nhiệt độ, ánh sáng, không khí, đất, khoáng chất, cây cối bên cạnh, con thú, gió...

Theo Joe Whitenney (1993), môi trường là tất cả những gì ngoài cơ thể có liên quan mật thiết và ảnh hưởng đến sự tồn tại của con người như đất, nước, không khí, ánh sáng mặt trời, rừng, biển, tầng ozon, đa dạng sinh học...

Môi trường là tổng hợp các điều kiện và ảnh hưởng ngoại cảnh tác động lên sự sống và sự phát triển của cơ thể sống. Sự sống được biểu hiện thông qua các quá trình trao đổi chất, năng lượng, thông tin, quá trình biến dị và di truyền, quá trình thích nghi, phát triển và hủy diệt.

Một cách khái quát nhất môi trường tự nhiên là một tập hợp của những nhóm yếu tố thiên nhiên gồm: một không gian với những yếu tố vật chất biến động trong không gian đó, một hay nhiều nguồn năng lượng khống chế các yếu tố này và thời gian. Các yếu tố biến động trong không gian và thời gian đó là: đất, nước, không khí, sinh vật, địa chất, khí hậu.

Môi trường bao gồm 3 quyển là:

– Khí quyển: là lớp không khí bao bọc trái đất, được chia ra nhiều tầng theo chiều cao và theo sự chênh lệch nhiệt độ. Khí quyển bảo vệ sinh vật khỏi bị ảnh hưởng bởi các tia bức xạ mặt trời, duy trì cân bằng nhiệt trên trái đất, vận chuyển nước trong chu trình thủy văn toàn cầu và cung cấp oxy cho sự sống, CO₂ cho quá trình quang hợp, dự trữ Nitơ.

– Thủy quyển là diện tích bề mặt trái đất gồm toàn bộ đại dương, biển, sông, suối, ao, hồ.

– Địa quyển: là lớp vỏ đất đá ngoài cùng cứng nhất của trái đất.

Trong mỗi quyển đó có sinh quyển là phần môi trường có sự sống tồn tại sâu tới 100m trong địa quyển (có những vi khuẩn có thể sống ở độ sâu 60m trong lòng đất); toàn bộ thủy quyển tới đáy biển sâu trên 8 km (có nhiều loài sinh vật sống dưới đáy đại dương); lên cao tới 20 km trong khí quyển (ví dụ: chim chỉ có thể sống trong khoảng từ 0 – 12 km).

Ba quyển có liên hệ chặt chẽ với nhau, khi một quyển thay đổi các quyển khác có thể sẽ thay đổi theo (ví dụ: khi tỉ lệ CO₂ trong không khí tăng lên, khí hậu nóng lên làm băng tan khiến thủy quyển thay đổi).

Kinh tế tài nguyên và môi trường nghiên cứu vấn đề gì?

Kinh tế tài nguyên và môi trường là một môn khoa học *nghiên cứu vận dụng các quy luật phát triển kinh tế vào việc sử dụng tiết kiệm và hiệu quả tài nguyên, bảo vệ môi trường khỏi sự suy thoái.*

Các nhà kinh tế cổ điển cho rằng nền kinh tế là một hệ thống gồm những tổ chức và các hoạt động nhằm phân bổ sao cho hiệu quả các tài nguyên khan hiếm để thỏa mãn nhu cầu và ước muốn của con người. Các mô hình kinh tế cổ điển không nói gì đến tương quan kinh